

शेळी / मेंढी गट वाटपाबाबत राज्यस्तर व जिल्हा स्तरावरून राबविण्यात येत असलेल्या विविध योजनांमध्ये निश्चित केलेल्या शेळी / मेंढी यांच्या खरेदी किंमतीसह योजनेमध्ये सुधारणा करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग
शासन निर्णय क्रमांक- पविआ-१०२०/प्र.क्र.११० /पदुम-३
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक:- २५ मे, २०२१

- वाचा :-** १) कृषि व पदुम विभाग, शासन आदेश क्र. पविआ-२०११/प्र.क्र.७४/पदुम-३,
दिनांक ०२.०७.२०११
२) कृषि व पदुम विभाग, शासन आदेश क्र. पविआ-२०११/प्र.क्र.७४/पदुम-३,
दिनांक १६.९.२०११
३) कृषि व पदुम विभाग, शासन निर्णय क्र. जिवायो-२०११/प.क्र.३२३/पदुम-४
दिनांक ११.११.२०११

प्रस्तावना-

शेळी / मेंढी गटवाटप, राज्यस्तरीय व जिल्हास्तरीय योजना सन २०११-१२ पासून कार्यान्वित असून या दोन्ही योजनांतर्गत लाभधारकांना लाभ देताना, शेळ्या-मेंढ्या तसेच बोकड - नर मेंढा यांची संदर्भाधिन शासन निर्णयांमध्ये विहित केलेली किंमत आधारभूत मानून त्यानुसार लाभ देण्यात येत आहेत. परंतु, शेळ्या-मेंढ्या तसेच बोकड - नर मेंढा यांच्या किंमतीत वेळोवेळी वाढ होत असल्याने, शासन निर्णयात विहित दराने शेळ्या-मेंढ्या तसेच बोकड - नर मेंढा उपलब्ध करून देण्यास अडचणी येत असून, त्याबाबत लाभधारक तसेच लोकप्रतिनिधींकडून उक्त योजनांतर्गत दर सुधारित करण्याची वारंवार मागणी करण्यात येत आहे. तदनुषंगाने राज्यस्तरीय योजना व जिल्हास्तरीय योजनेमध्ये एकरूपता आणण्याच्या दृष्टीने संदर्भाधिन दिनांक ०२.०७.२०११ व दिनांक १६.०९.२०११ या शासन निर्णयांद्वारे राबविण्यात येत असलेल्या योजनांमधील शेळी/मेंढी वाडा, खाद्याची व पाण्याची भांडी व आरोग्य सुविधा आणि औषधोपचार या उपघटकांना वगळून शेळ्या / मेंढ्यांचे सध्याचे बाजारमूल्य विचारात घेऊन, उक्त किंमतीत वाढ करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती. त्याअनुषंगाने दिनांक १२.५.२०२१ रोजी झालेल्या मंत्रीमंडळ बैठकीत प्राप्त मान्यतेनुसार खालीलप्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय-

२. संदर्भ क्र. १, २ व ३ येथील शासन निर्णय दिनांक ०२.०७.२०११, शासन शुध्दीपत्रक दिनांक १६.०९.२०११ तसेच शासन निर्णय दिनांक ११.११.२०११ अधिक्रमित करण्यात येत असून, या योजनां ऐवजी खालीलप्रमाणे सुधारित योजना सन २०२१-२२ पासून राबविण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे.

३.योजनेचे स्वरूप-

या योजने अंतर्गत लाभार्थ्यांना उस्मानाबादी/संगमनेरी अथवा स्थानिक वातावरणात तग धरतील अशा प्रजातींच्या पैदासक्षम १० शेळ्या व १ बोकड अथवा माडग्याळ प्रजातीच्या किंवा दख्खनी व अन्य स्थानिक प्रजातींच्या १० मेंढ्या + १ नर मेंढा असा गट वाटप करण्यात येईल.

सुधारीत बाबनिहाय खर्चाचा तपशिल खालीलप्रमाणे आहे-

अ. क्र.	१० शेळ्या अधिक १ बोकड			१० मेंढ्या अधिक १ नरमेंढा		
	तपशील	दर	१० शेळ्या / १ बोकड रक्कम (रु)	तपशील	दर	१० मेंढ्या / १ नरमेंढा रक्कम (रु)
१	शेळ्या खरेदी	रु.८,०००/- प्रती शेळी (उस्मानाबादी /संगमनेरी जातीच्या पैदासक्षम शेळ्या)	रु.८०,०००/- (१० शेळ्या)	मेंढ्या खरेदी	रु.१०,०००/- प्रती मेंढी (माडग्याळ)	रु.१,००,०००/- (१० /मेंढ्या)
		रु.६,०००/- प्रती शेळी (अन्य स्थानिक जातीच्या पैदासक्षम शेळ्या)	रु.६०,०००/- (१० शेळ्या)		रु.८,०००/- प्रती मेंढी (दख्खणी व अन्य स्थानिक जातीच्या पैदासक्षम)	रु.८०,०००/- (१० मेंढ्या)
२	बोकड खरेदी	रु.१०,०००/- (१ बोकड) (उस्मानाबादी /संगमनेरी जातीचा नर)	रु.१०,०००/- (१ बोकड)	मेंढा नर खरेदी	रु.१२,०००/- (१ मेंढा नर) (माडग्याळ)	रु.१२,०००/- (१ मेंढा नर)
		रु.८,०००/- (१ बोकड) (अन्य स्थानिक जातीचा नर)	रु.८,०००/- (१ बोकड)		रु.१०,०००/- (१ मेंढा नर) (दख्खनी व अन्य स्थानिक जातीचा नर)	रु.१०,०००/- (१ मेंढा नर)
३	शेळ्या व बोकडाचा/ विमा (तीन वर्षासाठी)	१२.७५ % (अधिक १८ % वस्तू व सेवाकर)	रु.१३,५४५ (उस्मानाबादी /संगमनेरी जातीसाठी)	मेंढ्या व नरमेंढा यांचा विमा (तीन वर्षासाठी)	१२.७५ % (अधिक १८ % वस्तू व सेवाकर)	रु.१६,८५० (माडग्याळ जातीसाठी)
			रु.१०,२३१/- अन्य स्थानिक जातीसाठी			रु.१३,५४५/- दख्खणी व अन्य स्थानिक जातीसाठी
४	शेळ्यांचे व्यवस्थापन चारा ,खाद्य) यावरील (खर्च	लाभार्थ्याने स्वतः करणे अपेक्षित आहे.	--	मेंढ्यांचे व्यवस्थापन चारा , यावरील (खर्च	लाभार्थ्याने स्वतः करणे अपेक्षित आहे.	--
५	एकूण खर्च	-	रु.१,०३,५४५/- (उस्मानाबादी /संगमनेरी जातीसाठी)	एकूण खर्च	-	रु.१,२८,८५०/- (माडग्याळ जातीसाठी)
			रु.७८,२३१/- (अन्य स्थानिक जातीसाठी)			रु.१,०३,५४५/- (दख्खणी व अन्य स्थानिक जातीसाठी)

४. शेळी-मेंढी गट वाटपाच्या योजनेचे स्वरूप / अटी व शर्ती -

(१) या योजने अंतर्गत लाभार्थ्यांना उस्मानाबादी/संगमनेरी अथवा स्थानिक वातावरणात तग धरतील अशा प्रजातींच्या पैदासक्षम १० शेळ्या व १ बोकड अथवा माडग्याळ प्रजातीच्या किंवा दख्खनी व अन्य स्थानिक प्रजातीच्या १० मेंढ्या + १ नर मेंढा असा गट वाटप करण्यात येईल. शेळी / मेंढ्यांच्या प्रजातीची निवड करण्याचे स्वातंत्र्य लाभार्थ्यांना राहिल.

(२) सदर योजनेमध्ये खुल्या व इमाव प्रवर्गातील लाभार्थ्यांसाठी ५० टक्के हिस्सा राज्य शासनाचा राहिल व ५० टक्के हिश्याची रक्कम लाभार्थ्यांने स्वतः किंवा बँकेकडून कर्ज घेऊन (किमान ५ टक्के स्वहिस्सा व उर्वरीत ४५ टक्के बँकेचे कर्ज) उभारणे आवश्यक आहे.

(३) तसेच सदर योजनेमध्ये अनुसूचित जाती/जमाती प्रवर्गातील लाभार्थ्यांसाठी ७५ टक्के हिस्सा राज्य शासनाचा राहिल व २५ टक्के हिश्याची रक्कम लाभार्थ्यांने स्वतः किंवा बँकेकडून कर्ज घेऊन (किमान ५ टक्के स्वहिस्सा व उर्वरीत २० टक्के बँकेचे कर्ज) उभारणे आवश्यक आहे.

(४) या योजनेमध्ये लाभार्थी निवडीचे प्राधान्यक्रम निकष (उत्तरत्या क्रमाने) खालीलप्रमाणे राहतील;

अ) दारीद्र्य रेषेखालील लाभार्थी

ब) अत्यल्प भूधारक (१ हेक्टरपर्यंतचे भूधारक)

क) अल्प भूधारक (१ ते २ हेक्टरपर्यंतचे भूधारक)

ड) सुशिक्षित बेरोजगार (रोजगार व स्वयंरोजगार केंद्रात नोंद असलेले)

इ) महिला बचत गटातील लाभार्थी (अ.क्र. अ ते ड मधील)

(५) शेळी-मेंढी गटाच्या खरेदीनंतर वाहतूकीचा सर्व खर्च लाभार्थ्यांने करणे आवश्यक राहिल.

५. सदर योजनेतर्गत १० शेळ्या + १ बोकड या शेळी गटांचा व १० मेंढ्या + १ नर मेंढा या मेंढी गटांचा बाबनिहाय खर्चाचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे:-

अ.क्र.	गट	प्रवर्ग	एकूण किंमत	शासनाचे अनुदान	लाभार्थ्यांचा स्वहिस्सा
१	शेळी गट - उस्मानाबादी / संगमनेरी	सर्वसाधारण	१,०३,५४५/-	५१,७७३/-	५१,७७२/-
		अनु. जाती व जमाती	१,०३,५४५/-	७७,६५९/-	२५,८८६/-
२	शेळी गट - अन्य व स्थानिक जाती	सर्वसाधारण	७८,२३९/-	३९,९९६/-	३९,९९५/-
		अनु. जाती व जमाती	७८,२३९/-	५८,६७३/-	१९,५५८/-
३	मेंढी गट - माडग्याळ	सर्वसाधारण	१,२८,८५०/-	६४,४२५/-	६४,४२५/-
		अनु. जाती व जमाती	१,२८,८५०/-	९६,६३८/-	३२,२१२/-
४	दख्खनी व अन्य स्थानिक जातीच्या	सर्वसाधारण	१,०३,५४५/-	५१,७७३/-	५१,७७२/-
		अनु. जाती व जमाती	१,०३,५४५/-	७७,६५९/-	२५,८८६/-

६. योजनेच्या अंमलबजावणीची कार्यपद्धती:-

- (१) सदर योजनेमध्ये पात्र लाभार्थ्यांची निवड झाल्यानंतर त्यांनी कोअर बँकींगची सुविधा असलेल्या राष्ट्रीयकृत बँकेत बचत खाते उघडणे, अथवा लाभार्थ्यांचे कोअर बँकींगची सुविधा असलेल्या राष्ट्रीयकृत बँकेत बचतखाते असल्यास, सदर खाते या योजनेशी संलग्न करणे आवश्यक राहिल. जेणेकरून या खात्यामध्ये अनुदानाची रक्कम डीबीटी द्वारे वर्ग करणे शक्य होईल.
- (२) लाभार्थ्यांनी त्यांचा आधार क्रमांक व पॅन क्रमांक (लागू तेथे) या बचत खात्याशी संलग्न करणे बंधनकारक राहिल.
- (३) अशा प्रकारे उघडण्यात आलेल्या बँक खात्यामध्ये लाभार्थ्याने स्व:हिश्याची रक्कम जमा केल्याची खात्री केल्यानंतर, शासकीय अनुदानाची रक्कम डीबीटीद्वारे बँक खात्यामध्ये जमा करण्यात येईल.
- (४) या योजनेअंतर्गत उस्मानाबादी / संगमनेरी किंवा अन्य स्थानिक जातीच्या पैदासक्षम शेळ्या / बोकडाची तसेच माडग्याळ, दख्खनी व अन्य स्थानिक जातीच्या मेंढ्या / नर मेंढ्यांची खरेदी प्राधान्याने पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी महामंडळ, गोखलेनगर, पुणे-१६ यांचेकडून करण्यात येईल. महामंडळाकडे शेळ्या / बोकड / मेंढ्या / नर मेंढे उपलब्ध नसल्यास, अधिकृत बाजारातून खरेदी करण्यात येईल.
- (५) शेळी / मेंढी गट खरेदी करण्यासाठी खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत आहे;
  - (i) पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार)
  - (ii) पशुधन विकास अधिकारी / स.प.वि.अ. / प.प. निकटतम पशुवैद्यकीय दवाखाना
  - (iii) राष्ट्रीयकृत बँकेचा प्रतिनिधी,
  - (iv) विमा कंपनीचा प्रतिनिधी,
  - (v) लाभार्थी.
- (६) योजनेतील शेळी / मेंढी गटाचा विमा:-
  - (१) शेळ्यांची / मेंढ्यांची खरेदी केल्यानंतर लाभार्थ्याने त्यांचा विमा लगेच उतरवून घेणे बंधनकारक राहिल. ५० टक्के विमा रक्कम लाभार्थ्याने भरणे आवश्यक आहे.
  - (२) शेळी / मेंढी गटाचा विमा लाभार्थी आणि जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त (पदनामाने) यांच्या संयुक्त नावे उतरविण्यात यावा.
  - (३) गटातील विमा संरक्षित शेळ्या / बोकडाचा / मेंढी / नर मेंढा यांचा मृत्यू झाल्यास प्राप्त होणाऱ्या विम्याच्या रकमेतून लाभार्थ्याने पुन्हा शेळ्या / बोकड / मेंढ्या / नर मेंढे खरेदी करणे आवश्यक राहिल.
- (७) लाभार्थ्याने विहित नमुन्यात बंधपत्र करून देणे आवश्यक राहिल.

- (८) योजनेअंतर्गत पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी महामंडळाकडे शेळ्या / बोकड / मेंढ्या / नर मेंढे उपलब्ध नसल्यास व सदर पशुधनाची खरेदी खुल्या बाजारातून करताना लाभार्थ्याने पसंत केलेल्या पशुधनाची किंमत अनुज्ञेय अनुदानापेक्षा जास्त येत असल्यास फरकाची रक्कम लाभार्थ्याने स्वतः भरावयाची आहे.
- (९) शेळी / मेंढी गटाचा पुरवठा केल्यानंतर लाभार्थ्याने कमीत कमी ३ वर्षे शेळी / मेंढी पालन व्यवसाय करण्याचे हमी पत्र देणे आवश्यक आहे.
- (१०) लाभार्थ्याने शेळ्या / मेंढ्या विकल्याचे किंवा अन्य प्रकारे योजनेच्या अंमलबजावणीत चूक केल्याचे दिसून आल्यास, अनुदानाची रक्कम वसूल करण्याबाबत विहित महसूल कार्यपद्धतीचा अवलंब करण्यात येईल.
- (११) योजने अंतर्गत लाभ दिलेल्या लाभार्थीची यादी संबंधित पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार), कार्यक्षेत्रातील पशुवैद्यकीय संस्था व संबंधित ग्रामपंचायत यांचे स्तरावर उपलब्ध करून द्यावी. पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार) यांनी तसेच कार्यक्षेत्रातील पशुवैद्यकीय संस्थांनी लाभार्थीची नोंद शेळी / मेंढी गटाच्या तपशिलासह स्वतंत्र नोंदवहीत घ्यावी व पाठपुरावा करावा.
- (१२) शेळी / मेंढीचे गट वाटप केलेले लाभार्थी ज्या पशुवैद्यकीय दवाखान्याच्या कार्यक्षेत्रातील असतील त्या तालुका लघु पशुवैद्यकीय सर्व चिकित्सालयाचे सहाय्यक आयुक्त पशुसंवर्धन, पशुवैद्यकीय दवाखान्यावरील पशुधन विकास अधिकारी, सहाय्यक पशुधन विकास अधिकारी, पशुधन पर्यवेक्षक यांचे द्वारे सदर शेळी गटास आरोग्य विषयक सुविधा उपलब्ध करून देण्यात याव्यात व त्याची नोंद स्वतंत्र नोंदवहीमध्ये घेण्यात यावी. तसेच सदर अधिकारी/कर्मचाऱ्यांमार्फत दर तिमाहीस वाटप केलेल्या शेळी / मेंढी गटाची लाभार्थी/पशुपालकाच्या घरी जाऊन १०० टक्के पडताळणी करण्यात यावी व त्याचा अहवाल पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार) यांच्यामार्फत वरिष्ठ कार्यालयास सादर करण्यात यावा.
- (१३) पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार) यांनी त्यांच्या तालुक्यात वाटप केलेल्या एकूण शेळी / मेंढी गटाच्या २५ टक्के गटांची प्रत्यक्ष पडताळणी करावी. तसेच जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त आणि जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी जिल्ह्यात फिरतीच्या वेळी वाटप केलेल्या एकूण शेळी / मेंढी गटांपैकी १० टक्के शेळी / मेंढी गटांची अचानकपणे प्रत्यक्ष पडताळणी करावी व तसा अहवाल वरिष्ठ कार्यालयास सादर करावा.
- (१४) पशुसंवर्धन विभागाचे अधिकारी ज्या ज्या वेळी शेळी / मेंढी गट पडताळणीसाठी भेट देतील त्या त्या वेळी अधिकाऱ्यांना शेळी / मेंढी गट दाखवणे लाभार्थ्यास बंधनकारक राहील.

(१५) वाटप केलेल्या शेळी / मेंढी गटातील शेळ्या/मेंढी /बोकड/ नर मेंढा यांना नजिकच्या पशुवैद्यकीय दवाखान्यातून आवश्यक रोगप्रतिबंधक लसीकरण करून घेणे, त्यांना जंतनाशके पाजणे ही सर्वस्वी जबाबदारी लाभार्थीची राहिल.

(१६) या योजनेमध्ये लाभ दिलेल्या लाभार्थ्यांच्या बाबतीत दिलेल्या गटापासून मिळणाऱ्या उत्पन्नाचे अभिलेख ठेवण्यात यावेत. तसेच सदर योजने अंतर्गत केलेल्या कार्यवाहीबाबतच्या नोंदी नजीकच्या पशुवैद्यकीय संस्थेकडे ठेवण्यात याव्यात. ही माहिती पशुधन विकास अधिकारी (विस्तार) यांच्यामार्फत जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी संकलित करून जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त व प्रादेशिक पशुसंवर्धन सहआयुक्त यांच्यामार्फत आयुक्त पशुसंवर्धन कार्यालयास सादर करतील.

(१७) आर्थिक वर्ष संपल्यानंतर सहा महिन्यांनी योजना अंमलबजावणी मुल्यमापन अहवाल संबंधित प्रादेशिक पशुसंवर्धन सहआयुक्त, यांनी आयुक्त पशुसंवर्धन यांच्याकडे अभिप्रायासह सादर करावा.

(१८) सदर योजनेचे अंमलबजावणी अधिकारी तसेच आहरण व संवितरण अधिकारी संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त हे राहतील. विभागीय स्तरावर संबंधित प्रादेशिक सहआयुक्त पशुसंवर्धन व राज्याकरीता आयुक्त पशुसंवर्धन हे सनियंत्रण अधिकारी राहतील.

(१९) सदर योजनेच्या आर्थिक निकषाच्या अधिन राहून योजना यशस्वीपणे राबविण्याकरीता आवश्यक त्या इतर मार्गदर्शक सूचना आयुक्त पशुसंवर्धन यांनी त्यांच्या स्तरावरून क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांना निर्गमित कराव्यात.

(२०) उक्त दर हे विभागाकडून राबविण्यात येणाऱ्या महामेष योजनेसह सर्व योजनांना लागू करण्यात येत आहेत.

७. सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौ.क्र.२६५/२०२१/व्यय-२ व दिनांक २४.०५.२०२१ अन्वये दिलेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२१०५२५१५३३३८७८०१ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(समीर सावंत)
शासनाचे अवर सचिव

प्रत,

१. मा.राज्यपालांचे सचिव.

२. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.

३. मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव.
४. मा.मंत्री/मा.राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक.
५. सर्व विधानसभा/विधानपरिषद सदस्य.
६. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता / लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र- १/२, मुंबई / नागपूर.
७. अपर मुख्य सचिव (वित्त), मंत्रालय, मुंबई-३२.
८. अपर मुख्य सचिव (नियोजन), मंत्रालय, मुंबई-३२.
९. प्रधान सचिव/सचिव आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
१०. प्रधान सचिव/सचिव सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
११. आयुक्त पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे- ६७.
१२. सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून).
१३. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.
१४. व्यवस्थापकीय संचालक, पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, पुणे.
१५. सर्व प्रादेशिक सहआयुक्त पशुसंवर्धन.
१६. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
१७. सर्व जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त.
१८. सर्व जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद
१९. अवर सचिव (पदुम-४), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
२०. निवड नस्ती (पदुम- ३).